

УДК 343.13:343.8:341.645

[https://doi.org/10.52058/3041-1254-2026-3\(25\)-351-365](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2026-3(25)-351-365)

Остапчук Людмила Григорівна кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри вогневої та спеціальної підготовки Пенітенціарної академії України, м. Чернігів, <https://orcid.org/0000-0003-0515-0000>

ЄВРОПЕЙСЬКА МОДЕЛЬ ВЗАЄМНОГО ВИЗНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОДОЛАННЯ ФЕНОМЕНУ «ВТРАЧЕНИХ ВІДПОВІДАЧІВ» У ПРОБАЦІЇ

Анотація. Статтю присвячено комплексному дослідженню європейської моделі взаємного визнання судових рішень як стратегічного механізму подолання феномену «втрачених відповідачів» у сфері пробації в умовах воєнного стану, масової міграції населення та євроінтеграційних трансформацій України. Обґрунтовано, що територіально обмежена модель виконання вироку, закладена у національній системі кримінально-виконавчого права, має структурні недоліки у випадках транскордонного переміщення суб'єктів пробації, що призводить до фактичного переривання пробаційного нагляду. Доведено, що зазначена проблема має системний характер і не зводиться до індивідуального ухилення особи від виконання покарання, а є наслідком відсутності нормативно врегульованого механізму трансферу нагляду до держави перебування.

Проаналізовано доктрину екстериторіальної обмеженості судового рішення та теорію «експортної» дії як концептуальну основу формування мобільної транснаціональної моделі виконання вироку, за якої правовий статус особи зберігається незалежно від зміни територіальної юрисдикції. Розкрито зміст Рамкових рішень Ради ЄС 2008/947/ІНА, 2009/829/ІНА та 2008/909/ІНА, що закріплюють принцип взаємного визнання та забезпечують безперервність пробаційного контролю на стадії досудового розслідування і після ухвалення вироку. Здійснено порівняльний аналіз механізмів імплементації положень, зазначених рамкових рішень у Німеччині, Австрії та Нідерландах із акцентом на ролі судового контролю, інституційної координації та орієнтації на соціальну реабілітацію засудженого.

Обґрунтовано необхідність нормативного закріплення в Україні процедур трансферу виконання судових рішень, щодо суб'єктів пробації; створення єдиного координаційного механізму міжнародної взаємодії та адаптації європейських стандартів з метою забезпечення принципів верховенства права, правової визначеності та ефективного судового захисту в умовах сучасних безпекових викликів.

Ключові слова: міжнародне співробітництво, кримінальне провадження, процесуальні дії, електронні докази, міжнародна правова допомога, принципи кримінального процесу, взаємне визнання, процесуальний ордер, пробація, покарання, кримінальне правопорушення, євроінтеграція.

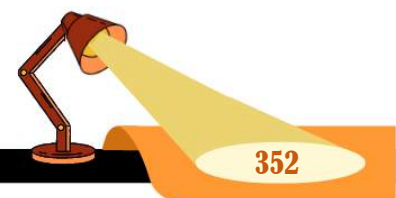
Ostapchuk Lyudmila Hryhorivna Candidate of Law, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Fire and Special Training of the Penitentiary Academy of Ukraine, Chernihiv, <https://orcid.org/0000-0003-0515-0000>

EUROPEAN MODEL OF MUTUAL RECOGNITION OF JUDICIAL DECISIONS AS A TOOL FOR OVERCOMING THE PHENOMENON OF “LOST RESPONDENTS” IN PROBATION

Abstract. The article is devoted to a comprehensive study of the European model of mutual recognition of judicial decisions as a strategic mechanism for overcoming the phenomenon of «lost defendants» in the field of probation under conditions of martial law, large-scale migration, and Ukraine’s European integration transformations. It is substantiated that the territorially limited model of sentence enforcement embedded in the national system of criminal-executive law reveals structural shortcomings in cases of cross-border movement of probation subjects, which leads to the actual interruption of probation supervision. It is demonstrated that this problem is systemic in nature and cannot be reduced to individual evasion of punishment, but rather results from the absence of a legally regulated mechanism for transferring supervision to the state of residence.

The article analyzes the doctrine of the extraterritorial limitation of judicial decisions and the theory of the «export effect» of a judgment as a conceptual basis for the formation of a mobile transnational model of sentence enforcement, under which the legal status of a person is preserved regardless of changes in territorial jurisdiction. The content of Council Framework Decisions 2008/947/JHA, 2009/829/JHA and 2008/909/JHA is examined, as they enshrine the principle of mutual recognition and ensure the continuity of probation supervision both at the pre-trial stage and after the delivery of a judgment. A comparative analysis of implementation mechanisms in Germany, Austria, and the Netherlands is carried out, with particular emphasis on judicial control, institutional coordination, and the orientation toward the social rehabilitation of the convicted person.

The necessity of legally enshrining procedures for the transfer of probation supervision in Ukraine, establishing a unified coordination mechanism for international cooperation, and adapting European standards in order to ensure the principles of the rule of law, legal certainty, and effective judicial protection in the face of contemporary security challenges is substantiated.

Keywords: international cooperation, criminal proceedings, procedural actions, electronic evidence, mutual legal assistance, principles of criminal procedure, mutual recognition, procedural warrant, probation, punishment, criminal offense, European integration.

Постановка проблеми. Сучасні умови воєнного стану та зростаюча транс-кордонна мобільність населення актуалізували проблему виконання судових рішень щодо суб'єктів пробації за межами України. Чинна модель виконання вироків, побудована на територіальному принципі юрисдикції, фактично забезпечує контроль за засудженим лише у межах держави, що постановила вирок. У разі виїзду суб'єкта пробації за кордон виконання судового рішення фактично припиняється, що породжує ситуації правової невизначеності та унеможливорює забезпечення безперервності виконання покарання.

Відсутність нормативно закріпленого порядку визнання та виконання судових рішень іншими державами призводить до виникнення феномену так званих «втрачених відповідачів», коли особа зобов'язана виконувати покладені на неї, вироком суду зобов'язання, проте фактично випадає з поля контролю органів пробації. За таких умов ефективність механізму виконання судового рішення суттєво знижується, що зумовлює потребу у перегляді підходів до забезпечення його реалізації. У цьому контексті особливої актуальності набуває аналіз європейської моделі взаємного визнання судових рішень, яка забезпечує збереження правового статусу особи та безперервність виконання судових рішень незалежно від зміни держави перебування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням європейської моделі взаємного визнання судових рішень переважно займалися зарубіжні науковці. Так, у роботі нідерландських учених-кримінологів Р. Гофмана та Г. Нелена «Транскордонна співпраця у виконанні вироків між Нідерландами, Німеччиною та Бельгією: емпіричне та порівняльно-правове дослідження впровадження рамкових рішень ЄС 2008/909/ЈНА та 2008/947/ЈНА» (2020) здійснено спробу комплексного дослідження практики транскордонного виконання вироків у Європейському Союзі. Автори на основі кількісних і якісних показників проаналізували напрями реалізації Рамкових рішень ЄС 2008/909/ЈНА щодо передачі засуджених осіб та 2008/947/ЈНА щодо взаємного визнання рішень про пробацію у Німеччині, Бельгії та Нідерландах [1].

Колектив авторів А. Мартуфі та М. ван Ноорлос у статті «Передача осіб, які перебувають на пробації, у праві Європейського Союзу: реабілітація та питання легітимності у Нідерландах» (2024) здійснив ґрунтовний аналіз механізму транснаціональної передачі пробаційного нагляду в Європейському Союзі, що функціонує на основі Рамкового рішення Ради ЄС 2008/947/ЈНА. Автори досліджують правові та практичні аспекти взаємного визнання пробаційних заходів і альтернативних санкцій на прикладі Нідерландів [2].

В Україні Р.А. Климкевич у дисертаційному дослідженні «Кримінальне процесуальне законодавство України та Європейського Союзу: апроксимація та диференціація» (2022) здійснила комплексний аналіз кримінального процесуального законодавства Європейського Союзу та визначила основні напрями його зближення з кримінальним процесуальним законодавством України. Авторкою також розкрито особливості диференціації правового регулювання у сфері кримінального процесу та міжнародного співробітництва. На нашу думку, сформульовані авторкою висновки мають важливе значення для розвитку інститутів взаємного визнання процесуальних рішень та удосконалення механізмів транскордонної взаємодії у кримінальному провадженні [3].

Крім того, у вітчизняній правовій доктрині розвивається напрям досліджень, присвячений визнанню та виконанню рішень судових органів України за кордоном. Зокрема, А.В. Підгородинська у науковій статті «Визнання та виконання рішень судових органів України за кордоном» (2024) дослідила договірні та позадоговірні моделі реалізації українських судових рішень за межами України, наголошуючи на важливості їх виконання з урахуванням принципу взаємності та меж національної юрисдикції держави виконання [4].

Разом із тим, аналіз наукових джерел свідчить, що у вітчизняній юридичній науці переважають дослідження загальних процесуальних аспектів визнання та виконання судових рішень, тоді як специфіка пробації як особливої форми реалізації кримінальної відповідальності залишається недостатньо розкритою. Відсутній комплексний підхід до поєднання міжнародно-правових стандартів, механізмів взаємного визнання та національних процедур реалізації пробаційних рішень у транскордонному вимірі. Саме ця наукова прогалина зумовлює актуальність обраного напрямку дослідження.

Мета статті полягає у комплексному аналізі європейської моделі взаємного визнання судових рішень щодо суб'єктів пробації, визначенні її концептуальних засад та механізмів реалізації, а також обґрунтуванні можливостей адаптації відповідних інструментів до національної правової системи України задля подолання феномену «втрачених відповідачів».

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблему виконання судових рішень щодо суб'єктів пробації у міжнародно-правовому вимірі доцільно розглядати крізь призму доктрини екстериторіальної дії судового рішення. З позицій загальної теорії права ця концепція виходить із того, що судові рішення має повну юридичну силу виключно у межах держави його постановлення, тоді як його дія за кордоном є похідною та залежить від волевиявлення іншої держави.

Інакше кажучи, національний вирок сам по собі не має автоматичної сили за межами держави його постановлення, а його виконання поза межами держави походження можливе лише на підставі укладеного міжнародного договору, принципу взаємності або спеціальної процедури визнання.

У сфері кримінально-виконавчого права ця доктринальна позиція набуває особливого значення. В Україні з урахуванням положень ст. 6 Кримінального кодексу України (далі – КК України) особи, які вчинили кримінальні правопорушення на території України, підлягають кримінальній відповідальності за КК України. Тобто держава забезпечує виконання вироку на власній території через систему органів та установ виконання покарань ДКВС України. Саме тому переміщення суб'єкта пробації за межі України фактично розриває механізм реалізації вироку, якщо відсутній міжнародно-правовий інструмент передачі нагляду.

Отже, феномен «втрачених відповідачів» зумовлений не стільки протиправною поведінкою особи, скільки обмеженістю просторової дії національного законодавства. Фактично держава «втрачає» такого суб'єкта не через його ухилення, а через відсутність механізму продовження пробаційного контролю за кордоном. Таким чином, проблема має не індивідуальний, а системний характер.

У праві Європейського Союзу таку функцію виконують інструменти взаємного визнання судових рішень, засновані на принципі взаємної довіри між державами. Для України ж ефективна реалізація судових рішень, щодо суб'єктів пробації у транскордонному вимірі потребує нормативного закріплення, а також удосконалення договірної бази міжнародного співробітництва.

Отже, доктрина екстериторіальної обмеженості судового рішення виступає теоретичною основою для обґрунтування необхідності переходу від територіально замкненої моделі пробації до мобільної, транснаціональної системи виконання вироку, яка забезпечує безперервність пробаційного впливу незалежно від зміни держави перебування особи.

Нами підтримано думку про доцільність визнання судових рішень іноземної держави, оскільки чіткість такої правової позиції держави відповідає принципу економічної раціональності, коли держава з використанням мінімальних витрат та обмежених ресурсів досягає максимального результату.

Для прикладу візьмемо покарання у виді штрафу, виконання якого покладено на уповноважені органи з питань пробації. З урахуванням положень ст. 80 КК України особа звільняється від відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку, якщо з дня набрання чинності обвинувальним вироком його не було виконано протягом двох років у разі засудження до покарання менш суворого, ніж обмеження волі. Відповідно до ст. 50 КК України менш суворим за обмеження волі є покарання у виді штрафу. Тобто після сплину двох років особа, яка перебуває у іншій державі, звільняється від відбування покарання на підставі положень ст. 80 КК України, оскільки країна перебування правопорушника, у силу відсутності дієвого механізму виконання та визнання судових рішень України, щодо суб'єктів пробації не бере на себе зобов'язання його виконати, що породжує ситуацію невизначеності.

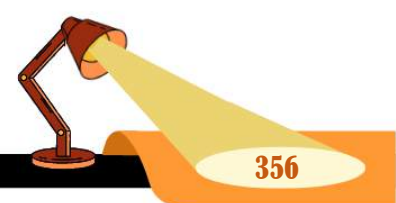
Влучною є теорія вихідної (експортної) дії судового рішення, яка була запропонована німецьким науковцем Веллером, зміст якої полягає у тому, що правовий статус особи, якого вона набула у зв'язку з винесенням судового рішення повинен враховуватися незалежно від місця перебування особи. Тобто залишення території України не позбавляє суб'єкта пробації статусу «засудженого», «умовно звільненого» тощо. За таких умов можна виокремити два підходи до визнання та виконання судових рішень, щодо суб'єктів пробації, зокрема в основу першого покладено механізм саме виконання судового рішення уповноваженим органом, щодо правопорушника, другий підхід акцентує увагу на відносинах між суверенними державами. По суті держава визнаючи судові рішення іноземної держави визнає сформований правовий статус особи, виникнення якого пов'язано з вчиненням кримінального правопорушення. Крім того, сплив строків давності виконання вироку за відсутності реальної можливості його виконання ставить під сумнів саму ідею обов'язковості судового рішення. У цьому контексті принцип правової визначеності вимагає законодавчого врегулювання ситуацій, коли виконання вироку об'єктивно унеможливлене через вимушене перебування особи за кордоном, а також запровадження процедур трансферу пробаційного нагляду.

Так рішенням ЄСПЛ у справі *Brumărescu v. Romania* невід'ємною складовою принципу верховенства права визначено його правову визначеність. Суд також підкреслив неприпустимість механізмів, які дозволяють оскаржувати остаточні рішення без часових меж, оскільки це руйнує стабільність правового статусу особи та підриває довіру до правосуддя (п. 62) [5].

У сфері пробації відсутність чіткого механізму трансферу нагляду у випадку перебування суб'єкта пробації за кордоном породжує правову невизначеність щодо реальності виконання вироку та наслідків його «підвішеного» стану, що потребує законодавчого врегулювання для забезпечення передбачуваності й стабільності правового статусу особи.

Не можна оминути конституційне право людини на ефективний судовий захист, складовою якого є право на виконання судового рішення. ЄСПЛ послідовно наголошує, що право на справедливий суд відповідно до ст. 6 Конвенції було б ілюзорним, якби національна правова система допускала невиконання остаточного й обов'язкового судового рішення. Виконання судового рішення розглядається як невід'ємне продовження судового розгляду, а не як окрема факультативна стадія.

У контексті пробації це означає, що постановлення вироку без створення реального механізму його виконання у випадку транскордонного переміщення суб'єкта пробації фактично нівелює зміст судового захисту. Судове рішення, яке з об'єктивних причин не може бути виконане через відсутність належного правового механізму, фактично втрачає свою практичну ефективність, а право на судовий захист перетворюється на формальну декларацію.

Наступним елементом правового статусу особи є право на доступ до суду. Відповідно до практики Європейського суду з прав людини (справа *Hornsby v. Greece*, 1997), право на доступ до суду не обмежується можливістю звернення до суду та отримання рішення, а включає право на його ефективне виконання [6]. Інакше сама ідея правосуддя втрачає сенс, а принцип верховенства права – свою практичну дієвість.

Аналіз чинного законодавства України, а також Лист-відповідь на наше звернення ДУ «Центр пробації» № 73/О-40/14/Мр-26 від 20.02.2026 року, щодо надання інформації з питань міжнародної взаємодії у сфері пробації свідчать про наявність істотної нормативної прогалини. Відповідно до Положення про Державну установу «Центр пробації», міжнародна співпраця здійснюється у межах реалізації державної політики у сфері пробації та відповідно до визначених повноважень, зокрема шляхом участі у міжнародних проєктах технічної допомоги, професійних обмінах, навчальних заходах, а також взаємодії з міжнародними організаціями та профільними службами іноземних держав. Разом з тим, виконання рішень, пов'язаних із пробаційним наглядом або альтернативними санкціями у транскордонному вимірі, передання матеріалів оцінки ризиків, планів пробаційної роботи, а також офіційний обмін інформацією щодо осіб, які переміщуються між державами у контексті пробаційного нагляду, здійснюється відповідно до міжнародних договорів України та через уповноважені центральні органи виконавчої влади.

Станом на 2020–2025 роки практичні випадки міжнародної взаємодії органів пробації України з компетентними органами іноземних держав у частині безпосереднього виконання або супроводу пробаційних рішень, а також обміну матеріалами індивідуальної оцінки чи планами роботи з конкретними особами, відсутні.

Укладення міждержавних угод та меморандумів щодо співпраці у сфері кримінальної юстиції належить до повноважень Міністерства юстиції України та інших центральних органів виконавчої влади [7].

Державна установа «Центр пробації» не наділена законодавчо визначеними повноваженнями для вирішення питань прийняття або передачі пробаційного нагляду у транскордонному вимірі.

Додатковим стримуючим чинником є те, що Україна не є членом Європейського Союзу, а отже, механізми взаємного визнання судових рішень, передбачені правом ЄС для держав-членів, формально не поширюються на українську правову систему. Це унеможливорює автоматичне застосування інструментів, які в межах ЄС забезпечують безперервність пробаційного контролю та запобігають виникненню феномену «втрачених відповідей».

Проте, з огляду на те, що предметом нашого дослідження є європейська модель визнання та виконання судових рішень щодо суб'єктів пробації,

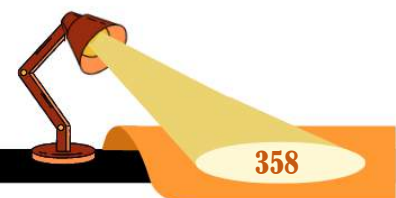
вбачається необхідним здійснити системний аналіз чинних міжнародно-правових актів, які закріплюють принцип взаємного визнання, насамперед Рамкового рішення Ради ЄС 2008/947/ІНА щодо нагляду за пробаційними заходами та альтернативними санкціями, а також Рамкового рішення 2009/829/ІНА щодо застосування взаємного визнання до наглядових заходів як альтернативи попередньому ув'язненню. Особливої уваги потребує також вивчення національних шляхів імплементації зазначених інструментів у державах-членах ЄС, оскільки саме практичні моделі впровадження демонструють, яким чином механізм взаємного визнання забезпечує безперервність виконання пробаційних рішень та мінімізує ризики «випадіння» суб'єктів пробації з поля зору органів на які покладено виконання судових рішень в Україні, внаслідок транскордонної мобільності. Таким чином, аналіз міжнародних актів та практики окремих держав дозволяє не лише розкрити зміст і логіку європейського інституту взаємного визнання, але й визначити ті елементи правового регулювання та інституційних механізмів, які можуть бути адаптовані для України з урахуванням її євроінтеграційного курсу.

Так, Рамкове рішення Ради ЄС 2008/947/ІНА (далі – Рішення 947) від 27 листопада 2008 року формує нормативну основу транснаціонального пробаційного нагляду в межах ЄС. Його метою є сприяння соціальній реабілітації засуджених осіб та забезпечення ефективного контролю за виконанням пробаційних заходів у випадках, коли особа не проживає у державі винесення вироку. Рамкове 947 передбачає можливість передачі нагляду щодо осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, осіб на яких покладено обов'язок проходження лікування, осіб до яких застосовано обмежувальні заходи, осіб засуджених до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі.

На відміну від традиційної територіально орієнтованої моделі виконання, документ закріплює концепцію мобільності пробаційного нагляду. Відповідно до ст. 5 Рішення 947, судові рішення може бути направлене до держави, в якій правопорушник проживає. Таким чином, зміна місця перебування не призводить до втрати контролю, а зумовлює трансформацію юрисдикції нагляду.

Особливу увагу привертає перелік пробаційних заходів, визначений у ст. 4 Рішення 947, який охоплює обмеження пересування, обов'язки звітування, заборону контактів, проходження терапевтичного лікування, громадські роботи тощо. У Рішення також передбачена можливість адаптації пробаційних заходів до законодавства держави виконання без посилення карального впливу на правопорушника.

Водночас ст. 18 Рішення 947 передбачає ситуацію, коли нагляд стає практично неможливим через відсутність особи на території держави виконання. У такому випадку юрисдикція може бути повернута державі видачі. Цей механізм демонструє, що європейська система враховує мобільність населення та запобігає формуванню правового вакууму.

Наступним не менш важливим документом є Рамкове рішення Ради ЄС 2009/829/JHA (далі – Рішення 829) від 23 жовтня 2009 року, що формує нормативну основу транснаціонального процесуального нагляду на стадії досудового розслідування у кримінальному провадженні у межах ЄС. Його ключовою метою є забезпечення застосування наглядових заходів як альтернативи попередньому ув'язненню у випадках, коли підозрювана або обвинувачена особа проживає в іншій державі-члені.

На відміну від класичної територіальної моделі кримінального процесу, Рішення 829 закріплює концепцію мобільності процесуального контролю. Відповідно до ст. 4 Рішення 829, судові рішення про застосування до правопорушника пробаційного нагляду можуть бути направлені до держави проживання правопорушника для його визнання та виконання. Таким чином, перебування підозрюваного поза межами держави кримінального переслідування не зумовлює автоматичного застосування тримання під вартою, а забезпечує збереження процесуального контролю через механізм взаємного визнання.

Особливої уваги заслуговує перелік наглядових заходів, передбачений ст. 8 Рішення 829, який охоплює обов'язок повідомляти про зміну місця проживання, заборону залишати визначену територію, обмеження контактів, обов'язок з'являтися до компетентних органів та інші процесуальні приписи. Така модель дозволяє мінімізувати втручання у право на свободу, зберігаючи водночас гарантії належної процесуальної поведінки особи.

Відповідно до положень ст. 14 Рішення 829, держава виконання зобов'язана здійснювати моніторинг дотримання встановлених обмежень та інформувати державу ініціатора про будь-які порушення. У разі істотного невиконання обов'язків можливе застосування подальших заходів, включаючи видачу Європейського ордеру на арешт. Таким чином, механізм поєднує гуманізацію кримінального процесу із збереженням ефективного інструментарію примусу.

Окремо слід відзначити, що документ прямо підкреслює необхідність дотримання основоположних прав і принципу пропорційності. Система побудована таким чином, щоб запобігти дискримінації нерезидентів та усунути ситуації, коли іноземні громадяни тримаються під вартою лише через відсутність механізму контролю в іншій державі.

Таким чином, Рішення 829 доповнює модель, закладену у Рішенні 947, формуючи комплексну систему транскордонного контролю як на стадії досудового розслідування у кримінальному провадженні, так і після ухвалення вироку, запобігаючи виникненню правового вакууму в умовах мобільності населення.

Аналіз Рамкового рішення Ради 2008/909/JHA (далі – Рішення 909) від 27 листопада 2008 року дозволяє виявити іншу концептуальну модель виконання судових рішень у кримінальних справах, що ґрунтується на принципі взаємного визнання. Відповідно до ст. 3 Рішення 909, метою механізму є забезпечення

виконання вироку з урахуванням сприяння соціальній реабілітації засудженої особи. Таким чином, виконання не розглядається як суто каральний процес, а як елемент ресоціалізації. Особливо показовим є положення про можливість передачі вироку державі, куди засуджена особа втекла або повернулася. Такий підхід фактично усуває ситуацію «втрати» засудженого, трансформуючи її у питання зміни юрисдикції виконання. Отже, в європейській моделі зміна території перебування особи не означає припинення виконання вироку, а лише зміну механізму його реалізації.

На відміну від цього, в українській практиці виконання судових рішень, щодо суб'єктів пробації прив'язане до територіальної юрисдикції відповідного органу пробації. У разі виїзду засудженого за межі України або втрати зв'язку з ним застосовуються механізми розшуку або подання до суду про заміну покарання. Такий підхід формально забезпечує реагування держави, проте не вирішує проблему по суті – забезпечення виконання судового рішення.

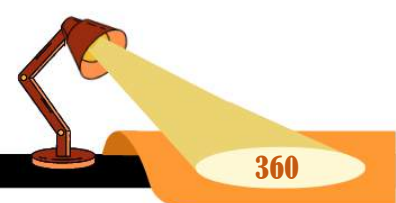
Крім того, воєнний стан суттєво ускладнює кваліфікацію поведінки засудженого. Особа, яка об'єктивно не має можливості виконувати пробаційні обов'язки через евакуацію, вимушене переселення, перебування на тимчасово окупованій території, може формально підпадати під ознаки ухилення. Це створює ризик непропорційного втручання та порушення принципу справедливості.

Європейський механізм взаємного визнання демонструє інший баланс між караністю та реабілітацією. Він виходить із презумпції, що виконання вироку повинно «слідувати за особою», а не залишатися територіально обмеженим. Саме цей підхід дозволяє мінімізувати прогалини у праві у випадках транскордонного переміщення.

З огляду на євроінтеграційний курс України, адаптація подібної моделі може розглядатися як один із стратегічних напрямів реформування національної системи пробації. Йдеться не лише про укладення двосторонніх або багатосторонніх угод щодо передачі виконання вироків, але й про нормативне закріплення можливості транснаціонального пробаційного нагляду.

Таким чином, аналіз положень Рішення 909 свідчить, що проблема «втрачених відповідачів» не є виключно наслідком воєнного стану, а виявляє глибоку структурну ваду моделі виконання судових рішень, заснованої на територіальній замкненості. Європейська концепція мобільності виконання вироку може розглядатися як перспективна доктринальна основа для реформування національної системи пробації в умовах війни та поствоєнної відбудови.

Сучасний розвиток кримінальної юстиції характеризується посиленням міжнародного виміру та розширенням міждержавного співробітництва. Кордони відкриті – і разом із людьми їх долають судові рішення, зобов'язання, пробаційні обмеження та ризики вчинення повторного правопорушення. Саме тому питання міжнародного виміру пробації сьогодні набуває не теоретичного, а стратегічного значення.

Показовим у цьому контексті є досвід Нідерландів, які ще 1 листопада 2012 року імплементували Рішення 947 та Рішення 909 шляхом ухвалення Закону WETS – Закону про взаємне визнання та виконання рішень про позбавлення волі та умовні санкції [11]. Йдеться не просто про технічну імплементацию актів ЄС, а про формування нової філософії виконання покарань у транскордонному просторі.

Особливістю нідерландського підходу є перш за все інтеграція пробації у систему міжнародного кримінального співробітництва, чітка процесуальна регламентація передачі судових рішень, щодо суб'єктів пробації, координація дій через органи прокуратури та міжнародний центр (IRS). Водночас не варто ідеалізувати цю модель. Імплементация рамок рішень у Нідерландах була зумовлена не лише гуманістичними мотивами. Реабілітація залишилась важливою, але поряд із нею – чіткий сигнал про те, що покарання має виконуватися, незалежно від кордонів.

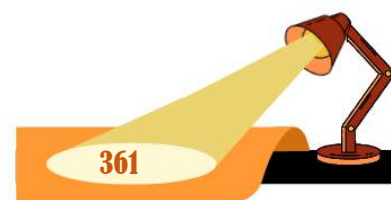
Сьогодні у структурі ДУ «Центр пробації» визначена особа, відповідальна за міжнародну співпрацю. Це позитивний крок, що свідчить про розуміння потреби у комунікації з іноземними партнерами. Проте на рівні законодавства міжнародна складова пробації залишається майже невидимою. Закон України «Про пробацію» не містить розділу, який би системно визначав механізми взаємного визнання пробаційних заходів, порядок прийняття чи передачі нагляду, оцінку ризиків у транскордонних випадках.

Фактично ми маємо інституційну практику без належної нормативної архітектури. Саме тому українське законодавство потребує якісного оновлення. Законодавець повинен внести ряд змін до діючих нормативно-правових актів у сфері пробації з чітким визначенням механізму прийняття рішення іноземною державою, процедуру передачі нагляду до держави постійного проживання правопорушника, обов'язкову оцінку ризику вчинення повторного кримінального правопорушення перед, можливість ініціювання міжнародної передачі в автоматизованому форматі, застосування електронного моніторингу, тощо.

Окремо варто порушити питання створення при Міністерстві юстиції України спеціалізованого Офісу міжнародної пробації – єдиного контактного пункту для взаємодії з іноземними компетентними органами. Сьогодні в Україні повноваження у сфері міжнародного співробітництва розподілені між судами, прокуратурою та МЮ України.

В умовах глобалізації пробація поступово набуває транснаціонального виміру та виходить за межі виключно національного правового регулювання. Вона повинна стати частиною транснаціонального механізму виконання кримінально-правових санкцій. Якщо покарання не має кордонів, то й механізм його реалізації не повинен їх мати.

Перевагою нідерландської моделі визнання та виконання судових рішень є системні перевірки прокуратурою можливості передачі судового рішення до

іншої держави, зокрема наявність соціальних зв'язків у іншій державі, доцільність передачі нагляду, місця законного проживання, тощо.

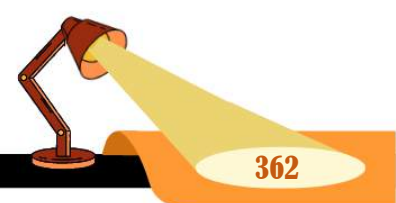
Результати проведеного порівняльного аналізу свідчать, що українська модель пробації є значно більш ліберальною порівняно з європейськими підходами. У свою чергу європейська модель пробації поєднує реабілітаційний потенціал, ефективний контроль, дієві інструменти реагування на факти вчинення правопорушень функціонування якої ґрунтується на положеннях Європейської конвенції з прав людини, людиноцентризму підході, роботі з потерпілим, тощо.

Щодо Німеччини та Австрії, то ці держави також імплементували положення Рішення 947, однак не шляхом ухвалення окремого «нового закону» про визнання та виконання пробаційних рішень. Імплементация відбулася шляхом інтеграції відповідних процедур до чинних актів про міжнародне (європейське) судове співробітництво у кримінальних справах. У Німеччині – через включення спеціальних норм до Закону про міжнародну правову допомогу у кримінальних справах, що визначає умови допустимості, підстави відмови й порядок виконання пробаційних заходів у межах ЄС [12].

В Австрії імплементация здійснена через Федеральний закон про судові співробітництво у кримінальних справах з державами-членами ЄС у якому передбачено стандартні форми (додатки) та процесуальні положення для взаємного визнання і нагляду за суб'єктами пробації [13].

У Німеччині механізм виконання іноземних судових рішень, щодо суб'єктів пробації побудований на тісній взаємодії служби пробації із судовими органами. Після надходження до компетентного суду документа (сертифіката), що супроводжує рішення іноземної держави про пробаційний нагляд або альтернативну санкцію, суд здійснює його процесуальний перегляд на предмет відповідності вимогам національного законодавства [12]. Суд перевіряє дотримання принципу подвійної караності (за необхідності), наявності підстав для відмови, а також можливість адаптації пробаційного заходу до норм німецького кримінального права. Лише після ухвалення судового рішення про визнання та допущення до виконання відповідні матеріали передаються до служби пробації (Bewährungshilfe), яка здійснює безпосередній нагляд та соціально-правову роботу. Таким чином, пробація в Німеччині не є самостійним суб'єктом міжнародного визнання рішень, а діє в межах судово-контрольованої моделі виконання.

У Австрії процедура має схожий загально-процесуальний характер, однак організаційно реалізується більш централізовано. Рішення іноземної держави-члена ЄС надходить до компетентного суду відповідно до положень закону [13]. Суд здійснює перевірку формальних і матеріально-правових передумов визнання, зокрема відповідності заходів національному праву та відсутності підстав для відмови. Після визнання рішення виконання покладається на пробацію. На

відміну від німецької моделі, де пробаційна служба взаємодіє з судовими органами, австрійська модель передбачає контрактну форму організації пробації, що поєднує елементи державного контролю та делегованого виконання.

Отже, як у Німеччині, так і в Австрії ключовим елементом механізму виконання іноземних пробаційних рішень є попередній судовий контроль їх відповідності національному праву. Органи пробації набувають повноважень лише після процесуального визнання рішення судом, що відображає континентальну концепцію пріоритету судового контролю у сфері міжнародного кримінального співробітництва.

Висновки. У результаті дослідження встановлено, що феномен «втрачених відповідачів» у сфері пробації не є наслідком індивідуальної протиправної поведінки суб'єкта, а має системний характер і зумовлений територіальною обмеженістю національної моделі виконання судових рішень. Транскордонне переміщення особи фактично розриває механізм реалізації вироку, що суперечить принципу обов'язковості судового рішення та створює стан правової невизначеності.

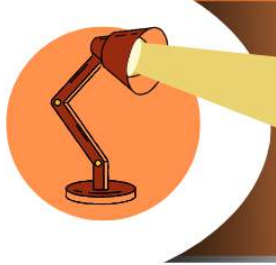
Обґрунтовано, що доктрина екстериторіальної обмеженості судового рішення потребує переосмислення у сфері пробації з урахуванням теорії «експортної» дії вироку, відповідно до якої правовий статус особи не втрачає юридичного значення у разі зміни території її перебування. Європейська модель взаємного визнання, закріплена у Рамкових рішеннях Ради ЄС 2008/947/JHA, 2009/829/JHA та 2008/909/JHA, демонструє можливість забезпечення безперервності пробаційного нагляду через трансформацію юрисдикції виконання без припинення дії вироку.

Наукова новизна роботи полягає у визначенні феномену «втрачених відповідачів» як наслідку нормативної прогалини у сфері міжнародного пробаційного співробітництва, а також у концептуальному обґрунтуванні необхідності переходу від територіально замкненої моделі виконання покарання до мобільної транснаціональної системи пробаційного нагляду.

З метою вдосконалення національного законодавства запропоновано: доповнити Закон України «Про пробацію» окремим розділом, присвяченим міжнародному трансферу пробаційного нагляду; законодавчо визначити механізм прийняття та передачі виконання пробаційних заходів іноземним державам; запровадити процедуру судового контролю за визнанням іноземних пробаційних рішень; створити централізований координаційний механізм міжнародної взаємодії у сфері пробації; передбачити можливість обміну матеріалами оцінки ризиків та планами пробаційної роботи з урахуванням вимог захисту персональних даних.

Реалізація запропонованих змін сприятиме зміцненню принципів верховенства права та правової визначеності, забезпечить ефективність виконання

судових рішень в умовах воєнного стану та відповідатиме стратегічному курсу України на інтеграцію до європейського правового простору.

Література:

1. Гофман Р., Нелен Г. Транскордонна співпраця у виконанні вироків між Нідерландами, Німеччиною та Бельгією: емпіричне та порівняльне правове дослідження впровадження рамкових рішень ЄС 2008/909/JHA та 2008/947/JHA. *Crime, Law and Social Change*. 2020. Vol. 74, № 4. Р. 381–404. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10611-020-09900-7>
2. Martufi A., van Noorloos M. Transfer of probationers in EU law: rehabilitation and legitimacy in the Netherlands. *European Journal of Probation*. 2024. Vol. 16, № 1. Р. 3–25. DOI: <https://doi.org/10.1177/20662203241244987>
3. Климкевич Р.А. Кримінальне процесуальне законодавство України та Європейського Союзу: апроксимація та диференціація: дис. ... д-ра філософії: 081 Право / Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів, 2022. 318 с.
4. Підгородинська А.В. Визнання та виконання рішень судових органів України за кордоном. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 6. С. 343–345.
5. *Brumărescu v. Romania* : рішення Європейського суду з прав людини від 28 жовт. 1999 р., заява № 28342/95. HUDOC. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58337> (дата звернення: 20.02.2026)
6. *Hornsby v. Greece* : рішення Європейського суду з прав людини від 19 берез. 1997 р., заява № 18357/91. HUDOC. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58020> (дата звернення: 20.02.2026).
7. Державна установа «Центр пробації». Лист № 73/О-40/14/Мр-26 від 20.02.2026 щодо надання інформації з питань міжнародної взаємодії у сфері пробації.
8. Council Framework Decision 2008/947/JHA of 27 November 2008 on the application of the principle of mutual recognition to judgments and probation decisions with a view to the supervision of probation measures and alternative sanctions. *Official Journal of the European Union*. 2008. L 337. Р. 102–122. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32008F0947> (дата звернення: 20.02.2026).
9. Council Framework Decision 2009/829/JHA of 23 October 2009 on the application, between Member States of the European Union, of the principle of mutual recognition to decisions on supervision measures as an alternative to provisional detention. *Official Journal of the European Union*. 2009. L 294. Р. 20–40. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32009F0829> (дата звернення: 20.02.2026).
10. Council Framework Decision 2008/909/JHA of 27 November 2008 on the application of the principle of mutual recognition to judgments in criminal matters imposing custodial sentences or measures involving deprivation of liberty. *Official Journal of the European Union*. 2008. L 327. Р. 27–46. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32008F0909> (дата звернення: 20.02.2026).
11. Закон про взаємне визнання та виконання покарань, пов'язаних з позбавленням волі та умовними санкціями]: від 1 листоп. 2012 р. / Королівство Нідерланди. URL: <https://wetten.overheid.nl/> (дата звернення: 20.02.2026).
12. Закон про міжнародну правову допомогу у кримінальних справах (IRG) від 23 грудня 1982 р. (BGBl. I S. 2071) / Федеративна Республіка Німеччина. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/irg/> (дата звернення: 20.02.2026).
13. Федеральний закон про судову співробітництво у кримінальних справах з державами-членами Європейського Союзу (EU-JZG): BGBl. I № 36/2004 / Республіка Австрія. URL: <https://www.ris.bka.gv.at/> (дата звернення: 20.02.2026).

References:

1. Hofman, R., & Nelen, H. (2020). Cross-border cooperation in the execution of sentences between the Netherlands, Germany and Belgium: An empirical and comparative legal study of the implementation of EU Framework Decisions 2008/909/JHA and 2008/947/JHA. *Crime, Law and Social Change*, 74(4), 381–404. <https://doi.org/10.1007/s10611-020-09900-7>
2. Martufi, A., & van Noorloos, M. (2024). Transfer of probationers in EU law: Rehabilitation and legitimacy in the Netherlands. *European Journal of Probation*, 16(1), 3–25. <https://doi.org/10.1177/20662203241244987>
3. Klymkevych, R. A. (2022). Kryminalne protsesualne zakonodavstvo Ukrainy ta Yevropeiskoho Soiuzu: aproksymatsiia ta dyferentsiatsiia [Criminal procedural legislation of Ukraine and the European Union: approximation and differentiation] (Doctoral dissertation). Lviv State University of Internal Affairs.
4. Pidhorodynska, A. V. (2024). Vyznannia ta vykonannia rishen sudovykh orhaniv Ukrainy za kordonom [Recognition and enforcement of decisions of Ukrainian judicial authorities abroad]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, 6, 343–345.
5. Brumărescu v. Romania. (1999, October 28). European Court of Human Rights, Application No. 28342/95. Retrieved from <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58337>
6. Hornsby v. Greece. (1997, March 19). European Court of Human Rights, Application No. 18357/91. Retrieved from <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58020>
7. Derzhavna ustanova “Tsentr probatsii”. (2026). Letter No. 73/O-40/14/Mr-26 dated 20 February 2026 on providing information on international cooperation in the field of probation.
8. Council of the European Union. (2008). Council Framework Decision 2008/947/JHA of 27 November 2008 on the application of the principle of mutual recognition to judgments and probation decisions with a view to the supervision of probation measures and alternative sanctions. *Official Journal of the European Union*, L 337, 102–122. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32008F0947>
9. Council of the European Union. (2009). Council Framework Decision 2009/829/JHA of 23 October 2009 on the application, between Member States of the European Union, of the principle of mutual recognition to decisions on supervision measures as an alternative to provisional detention. *Official Journal of the European Union*, L 294, 20–40. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32009F0829>
10. Council of the European Union. (2008). Council Framework Decision 2008/909/JHA of 27 November 2008 on the application of the principle of mutual recognition to judgments in criminal matters imposing custodial sentences or measures involving deprivation of liberty. *Official Journal of the European Union*, L 327, 27–46. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32008F0909>
11. Wet wederzijdse erkenning en tenuitvoerlegging vrijheidsbenemende en voorwaardelijke sancties (WETS) [Act on mutual recognition and enforcement of custodial sentences and conditional sanctions]. (2012). Kingdom of the Netherlands. Retrieved from <https://wetten.overheid.nl/>
12. Gesetz über die internationale Rechtshilfe in Strafsachen (IRG) [Act on International Legal Assistance in Criminal Matters]. (1982). Federal Republic of Germany. Retrieved from <https://www.gesetze-im-internet.de/irg/>
13. Bundesgesetz über die justizielle Zusammenarbeit in Strafsachen mit den Mitgliedstaaten der Europäischen Union (EU-JZG) [Federal Act on Judicial Cooperation in Criminal Matters with the Member States of the European Union]. (2004). Republic of Austria. Retrieved from <https://www.ris.bka.gv.at/>

Дата першого надходження статті до видання: 06.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 21.03.2026

